

EDWARD MATUSZAK
*Centrum Doradztwa i Edukacji w Rolnictwie
w Poznaniu*

DORADZTWO ROLNICZE JAKO OGNIWO SYSTEMU WIEDZY ROLNICZEJ W PROCESACH MODERNIZACJI WSI I ROLNICTWA ORAZ INTEGRACJI Z UNIĄ EUROPEJSKĄ

Wymienione w tytule zagadnienia były przedmiotem obrad międzynarodowej konferencji, jaka w dniach 12 - 14 czerwca br. zorganizowana została przez Ministerstwo Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, Szkołę Główną Gospodarstwa Wiejskiego oraz Fundację Programów Pomocy dla Rolnictwa w Ośrodku Doradztwa Rolniczego Poświętne w Płońsku. Uczestniczyli w niej przedstawiciele nauki, doradztwa rolniczego i oświaty rolniczej z kraju, a także goście zagraniczni reprezentujący instytucje i organizacje doradcze ze Stanów Zjednoczonych, Holandii, Danii, Niemiec, Szkocji, Irlandii, Izraela i Słowenii.

Referaty programowe i dyskusje w trakcie konferencji dotyczyły, trzech następujących grup zagadnień:

1. Doradztwo rolnicze jako ogniwo systemu wiedzy rolniczej,
2. Cele, zadania i funkcje doradztwa rolniczego w okresie transformacji wsi i rolnictwa oraz integracji z Unią Europejską,
3. Struktury organizacyjne, źródła finansowania oraz wpływ rolników na kierunki działania doradztwa rolniczego w okresie transformacji wsi i rolnictwa.

Każdemu z przedstawionych wyżej bloków tematycznych poświęcone były 4 - 5 referatów w części plenarnej konferencji. Po wystąpieniach plenarnych dotyczących każdego bloku tematycznego uczestnicy konferencji pracowali w trzech zespołach problemowych. Dyskusja w każdym zespole poprzedzona była 2 - 3 referatami wprowadzającymi i kończyła się wypracowaniem wniosków prezentowanych następnie w plenarnej części konferencji.

Miejsce doradztwa rolniczego i szkół rolniczych w systemie wiedzy rolniczej jest szczególne. Z jednej strony przekazują z nauki do praktyki rolniczej informacje

i wiedzę oraz kształtują umiejętności niezbędne do ich praktycznego wykorzystania a z drugiej są źródłem informacji dla nauki o aktualnych oczekiwaniach praktyki rolniczej i problemach mieszkańców wsi, których rozwiązywanie wymaga i będzie wymagało coraz intensywniejszego jej zaangażowania. Większą rolę w tym zakresie pełnią obecnie Ośrodki Doradztwa Rolniczego, które - po 1990 roku - pod presją oczekiwań rolników potrafiły szybko dostosować swoją organizację, zasoby i metody pracy do oczekiwań rolników wynikających z wdrażania zasad gospodarki rynkowej w rolnictwie. W szkołach rolniczych proces ten postępuje znacznie wolniej. Dotychczasowe współdziałanie nauki, oświaty rolniczej i doradztwa rolniczego nie zostało najlepiej ocenione, a jako główne powody podnoszone:

- niewystarczające środki finansowe na wdrażanie i upowszechnianie wyników badań naukowych w praktyce rolniczej,
- złe zarządzanie środkami finansowymi na badania naukowe w zakresie rolnictwa,
- trudności w pozyskaniu środków finansowych na wdrażanie i upowszechnianie wyników badań w przypadku badań finansowanych ze środków Komitetu Badań Naukowych,
- brak ustawowych regulacji prawnych dotyczących państwowego doradztwa rolniczego,
- niezadawalające tempo wprowadzania nowych programów kształcenia i podręczników do szkół rolniczych,
- małe zaangażowanie doradztwa rolniczego a przede wszystkim szkół rolniczych w kształcenie ustawiczne dorosłych rolników i mieszkańców wsi,
- zbyt małą współpracę szkół rolniczych i ośrodków doradztwa rolniczego, której aktywizacja wymaga wprowadzenia - w drodze stosownej regulacji prawnej - obowiązku współpracy obydwu tych instytucji.

Aktualny stan szkolnictwa rolniczego może już w niedalekiej przyszłości być barierą w szybkim przekształcaniu polskiego rolnictwa i jego integracji z Unią Europejską. W rezultacie zmian jakie dokonały się w ostatnich latach w doradztwie rolniczym Ośrodki Doradztwa Rolniczego najszybciej i najpełniej przystosowały się do nowych oczekiwań i potrzeb swoich klientów-rolników i stały się, w wielu województwach, integratorami transferu wiedzy i postępu rolniczego oraz działań na rzecz rozwoju terenów wiejskich.

Na realizowane przez Ośrodki Doradztwa Rolniczego cele i zadania wpływ mają:

- potrzeby i oczekiwania rolników,
- potrzeby i oczekiwania państwa w stosunku do państwowej organizacji doradczej wynikające przede wszystkim z udziału doradztwa rolniczego

w realizacji polityki państwa wobec rolnictwa i wsi. Zarówno rolnicy jak i państwo zainteresowania są dobrym i skutecznym doradztwem. Oczekiwania rolników w stosunku do doradztwa dotyczą na ogół tych problemów, które dla rolników są problemami nowymi pojawiającymi się wraz z postępowaniem biologicznym w rolnictwie, zmianami technologii produkcji rolniczej, nowymi wymaganiami jakościowymi, zmianą zasad funkcjonowania mechanizmów rynkowych w obszarze gospodarki żywnościowej. Rolnictwo w Polsce poddawane jest równocześnie różnym naciskom wynikającym z zapóźnienia rozwojowego a zarazem konieczności szybkiego dostosowania się rolnictwa do wymogów integracji z Unią Europejską. Ażeby tym wymaganiom sprostać muszą następować równocześnie:

- zmiany struktury agrarnej w rolnictwie zmierzające do koncentracji produkcji rolniczej poprzez powiększanie wielkości gospodarstw,
- powiększaniu gospodarstw towarzyszyć powinien postęp technologiczny co razem spowodować powinno istotny wzrost wydajności pracy w rolnictwie,
- równocześnie istnieje potrzeba tworzenia powiązań integracyjnych pionowych i poziomych w gospodarce żywnościowych, które zapewnią rolnikom większą stabilizację dochodową, zbyt produktów rolniczych, wymuszą zmiany jakościowe w produkcji rolniczej.

Doradztwo rolnicze spełniało i spełnia także ważną funkcję edukacyjną wśród rolników i mieszkańców wsi, tym bardziej, że wykształcenie mieszkańców wsi w stosunku do ludności miejskiej jest dużo niższe. Pobudzanie aktywności społeczno-gospodarczej mieszkańców wsi jest jednym z ważnych czynników warunkujących procesy modernizacyjne na wsi i zależy w dużym stopniu od ich wiedzy i umiejętności. Stąd ważnym jest rozwój różnych form kształcenia i doksztalcania ustawicznego, tym bardziej że wiedza zdobyta w szkole starzeje się w tempie około 7 - 20 % rocznie. Kształcenie ustawiczne ludności rolniczej będzie efektywne tylko wówczas gdy w realizację potrzeb i oczekiwań społeczności wiejskiej, pod adresem systemu wiedzy rolniczej, włączą się i będą permanentnie ze sobą współpracowały:

- instytuty naukowe,
- uczelnie wyższe,
- szkoły rolnicze,
- instytucje i organizacje zajmujące się doradztwem rolniczym.

W chwili obecnej mechanizmy powiązań pomiędzy tymi instytucjami są mało efektywne. Niezbędne jest stworzenie instytucjonalnych i prawnych możliwości współdziałania nauki, oświaty rolniczej i doradztwa rolniczego.

Obecna organizacja doradztwa rolniczego w krajach europejskich ukształtowana została w procesie rozwoju historycznego tych organizacji. Każdy kraj posiada własny system wzajemnie ze sobą powiązanych instytucji doradczych. W poszczególnych krajach funkcjonuje doradztwo: państwowe, samorządowe, spółdzielcze, związkowe, prywatne i inne formy organizacyjne doradztwa. Na ogół jedna z nich w największym stopniu uczestniczy we wdrażaniu instrumentów polityki państwa w rolnictwie a raczej instrumentów wspierających rozwój obszarów wiejskich. Zagraniczni uczestnicy konferencji wielokrotnie podkreślali, że każdy kraj powinien tworzyć własny system doradztwa rolniczego najlepiej odpowiadający aktualnym i przyszłym potrzebom a równocześnie uwzględniający dotychczasową organizację i doświadczenia wynikające z uwarunkowań historycznych. W okresie transformacji ustrojowej i likwidowania zapóźnień rozwojowych rolnictwa - kiedy każdy kraj stosunkowo silnie wspiera pożądane kierunki zmian w rolnictwie przy pomocy różnych instrumentów o charakterze produkcyjnym, modernizacyjnym, socjalnym - bardziej odczuwana jest potrzeba istnienia doradztwa państwowego, finansowanego przez państwo i poprzez to bardziej mobilnego i dyspozycyjnego dla państwa jako sponsora doradztwa i głównego kreatora oczekiwanych kierunków przemian na wsi i w rolnictwie. Polscy uczestnicy konferencji opowiadali się w większości za bezpłatnym, państwowym doradztwem rolniczym, nie wykluczając jednak (a nawet dostrzegając potrzebę) równoległego istnienia i rozwoju innych form organizacyjnych doradztwa rolniczego i stopniowej komercjalizacji doradztwa państwowego.

Jako dokuczliwe mankamenty w funkcjonowaniu Ośrodków Doradztwa Rolniczego wymieniali najczęściej:

- brak ustawowego uregulowania statusu państwowego doradztwa rolniczego,
- brak osobowości prawnej, co uniemożliwia zawieranie pełnoprawnych stosunków umownych z wieloma partnerami, w tym także z organizacjami działającymi w obszarze doradztwa rolniczego,
- zły system finansowania Ośrodków Doradztwa Rolniczego uniemożliwiający gospodarowanie środkami finansowymi wypracowanymi przez ODR, w ramach działalności gospodarczej, zgodnie z potrzebami ośrodków.

Dążenie ODR do usamodzielnienia się prawnego i finansowego oraz realizacja zwiększającej się liczby zadań wynikających z interwencji państwa w obszarze wsi i rolnictwa budziło obawy czy nie spowoduje to sprzeczności pomiędzy oczekiwaniami rolników w stosunku do doradztwa państwowego a zadaniami narzucanymi przez państwo. Istnieją cele zbieżne i sprzeczne pomiędzy oczekiwaniami rolników a oczekiwaniami państwa. Im więcej celów zbieżnych realizowanych jest przez państwowe doradztwo rolnicze tym większy jest stopień

zaspokojenia oczekiwań obydwu stron. Rolnicy zwiększają swoje oddziaływanie na doradztwo rolnicze w różny sposób:

- poprzez zwiększanie swojego udziału w finansowaniu doradztwa rolniczego,
- poprzez uspołecznienie państwowego doradztwa rolniczego i zapewnienie sobie w ten sposób wpływu na jego działalność.

Uczestnicy konferencji pozytywnie ocenili rozwijający się proces uspołecznienia doradztwa rolniczego w Polsce i rolę społecznych rad doradztwa rolniczego w tym procesie.